

# Jongere bouwkunst in Utrecht geinventariseerd

S. W. DE VOS

*In het najaar van 1985 heeft de wethouder voor Monumentenzorg van de gemeente Utrecht, de heer W. P. Chr. van Willigenburg, het eerste exemplaar van de publicatie 'Jongere Bouwkunst in Utrecht' aangeboden aan de plv. directeur generaal van het Ministerie van WVC, de heer J. Jesserun. Deze publicatie, door de wethouder gekenschetst als handzame reisgids, kwam tot stand onder redactie van de Monumentenzorg van de gemeente Utrecht. De publicatie (foto 1) is in de boekhandel te koop (137 p. f 24,90).*

Het bijzondere van deze publicatie ligt niet zo zeer in het feit dat Utrecht met het verschijnen van dit boekje de eerste grote monumentengemeente is die een totaal beeld heeft verkregen omtrent de jongere bouwkunst in de gemeente. Het belang is vooral dat de in de publicatie beschreven inventarisatie is gebaseerd op de nieuwe, door de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg ontwikkelde criteria.

## UTRECHT KOPLOPER

Alvorens op de inventarisatie zelf in te gaan, is het nodig uit te leggen hoe het komt dat Utrecht nu al een complete inventarisatie heeft van de jongere bouwkunst, terwijl in andere monumentengemeenten het proces nog op gang moet komen, of nog in het beginstadium verkeert.

Die verklaring is voor een deel te vinden in het feit dat in de jaren '60 en '70 enkele belangrijke jongere monumenten in Utrecht zijn gesloopt. De sloop van het door Van Ravesteijn gebouwde NS station riep nog slechts reacties op van echte monumenten-

fanaten. De voorgenomen sloop van 'De Utrecht' aan het Leidse Veer (foto 2) veroorzaakte evenwel een storm van protest. Hoewel de gemeenteraad tot 'amovering' besloot, had dit tot effect dat overgegaan werd tot een inventarisatie van de jongere bouwkunst. Immers, in de gebieden van de oude, omvangrijke saneringsplannen was veel van die jongere bouwkunst geconcentreerd.

Overigens zij vermeld dat de toenmalige minister van CRM een eerste aanzet heeft gegeven tot bescherming van de jongere bouwkunst in Utrecht. Zo zijn o.a. het Rietveld Schröderhuis – het enige pand in Nederland dat voorkomt op de lijst van UNESCO van wereldmonumenten – , de drie hoofdgebouwen van de NS aan het Moreelsepark (foto 3) en enkele Zocherpanden aan de Van Asch van Wijckskade onder de bescherming van de Monumentenwet gebracht. Een beslissing over een aantal andere objecten van de jongere bouwkunst is door de minister aangehouden in afwachting van de totale inventarisatie van de jongere bouwkunst in Nederland.

3. De drie hoofdgebouwen van de Nederlandse Spoorwegen aan het Moreelsepark. V.r.n.l.: HGB I uit 1874 (M. J. Kamperdijk en C. Vermeijs), HGB II uit 1893-95 (J. F. Klinkhamer), HGB III uit 1918-21 (G. W. van Heukelom). (Foto: Gemeentelijke Fotodienst Utrecht)



1. Omslag van het boekje dat een inventarisatie van de Jongere bouwkunst in de stad Utrecht uit de periode 1850-1940 bevat.



2. Gebouw van de verzekeringsmaatschappij 'De Utrecht' aan het Leidse Veer. Gesloopt in 1974. (Foto: Gemeentelijke Fotodienst Utrecht)

De Utrechtse inventarisatie is voorbereid door de onderafdeling Monumenten van de Dienst Bouwen en Wonen van de gemeente Utrecht. Vijf, in gemeentediens werksame deskundigen hebben een foto-inventarisatie van de jongere monumenten gemaakt. Deze inventarisatie, die in de loop van de beoordeling werd aangevuld, besloeg uiteindelijk een 700-tal panden.

Na de inventarisatie werd een indeling in categorieën gemaakt overeenkomstig die, welke de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en het Nederlands Documentatiecen-

trum van de Bouwkunst gebruiken. Vervolgens werden criteria ontwikkeld aan de hand waarvan de beoordeling kon plaats vinden of een pand al of niet moest worden aangemerkt als monument.

Met name deze bepaling van de criteria bleek moeilijk omdat op landelijk niveau nog weinig vergelijkingsmateriaal voorhanden was. In de publicatie worden ze uitvoerig toegelicht.

Op basis van de inventarisatie, de beoordeling en de publicatie heeft het College van B&W van Utrecht het voorstel aan de gemeenteraad gedaan 215 panden aan te melden voor plaatsing op de Rijksmonumentenlijst. De gemeenteraad zal waarschijnlijk in september 1986 zijn standpunt bepalen. Ook heeft het College stappen ondernomen die moeten leiden tot plaatsing van een groot aantal panden op de gemeentelijke monumentenlijst.

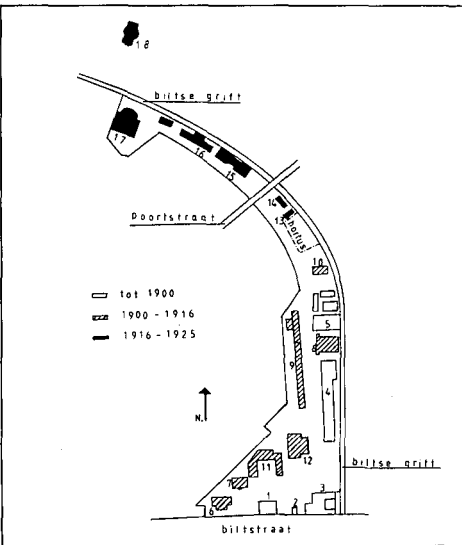
*S. W. de Vos is beleidsmedewerker Monumentenzorg ter Secretarie van de gemeente Utrecht.*

# Veeartsenijcomplex krijgt mogelijk nieuwe bestemmingen

D. VALENTIJN

*Dankzij een buurtinitiatief zal waarschijnlijk een heel interessant negentiende eeuws universiteitscomplex, de voormalige Rijksveeartsenijschool in Utrecht kunnen worden behouden. Na een aantal bouwkundige aanpassingen kan een groot deel van het complex worden herbestemd voor wonen. Het resterende deel kan andere passende bestemmingen krijgen. In dit artikel wordt ingegaan op de historie van school en architectuur en op de plannen tot herbestemming.*

1. Overzichtplattegrond terrein. (D. Valentijn)
1. Gildestein; 2. Kantoor; 3. Poortgebouw;
4. Stallen uit 1875; 5. Onderwijsgebouw;
6. Pathologisch Instituut; 7. Sectiegebouw;
8. Manege; 9. Paardestallen; 10. Hondestal;
11. Proefdierstallen; 12. Instituut Chirurgie;
13. Wagenschuur; 14. Kadaververbranding;
15. Hoefmederij; 16. Proefboerderij;
17. Veterinair Anatomisch Instituut;
18. Kliniek voor kleine huisdieren.



2. De achterzijde van de oude katoenfabriek van Pöttnner en Quincke rond 1890, met links de lage aanbouw uit 1872, die tot 1921 dienst heeft gedaan voor de lessen in anatomie. (Foto: Gemeentelijke Archiefdienst Utrecht TA Q6 26.7 (E))

De bebouwing van de voormalige Rijksveeartsenijschool (afb. 1) is vrijwel geheel gelegen op een langgerekt stuk terrein aan de oostzijde van Utrecht. Dit gebied wordt omsloten door de Biltstraat, Biltse Grift, Krijtstraat en de Bollenhofsestraat. Het complex is geleidelijk gegroeid in de periode tussen 1821 en 1924 en bezit door de veelal voor een specifieke functie ontworpen opzet en door de verscheidenheid aan bouwstijlen van de verschillende gebouwen een uniek karakter.

Aan het eind van de 18e eeuw werd, ondermeer door de grote sterfte onder het vee, de oprichting van een opleidingsinstituut voor veeartsen noodzakelijk geacht. Het zou tot 1819 duren voordat van overheidswege de oprichting van een dergelijk instituut daadwerkelijk tot uitvoering werd gebracht. Mede in verband met de centrale ligging, de aanwezigheid binnen de stad van een cavalerieregiment en de niet onbelangrijke veemarkten werd de school in Utrecht gevestigd. Hiervoor werd in 1819 een stuk

land gekocht, waarop de buitenplaats Gildestein (Biltstraat 168) en een leegstaande fabriek (Biltstraat 172) waren gelegen. Bij de eenvoudige buitenplaats, uit omstreeks 1680 behoorde oorspronkelijk een grote tuin met een vijver, warmoezeniersland en weiland. In 1813 werd dit landgoed gekocht door de heren Pöttnner en Quincke, die een katoendrukkerij vestigden. Zij lieten er een fabriek bouwen. Dit gepleisterde pand (afb. 2) op een U-vormige plattegrond met de open zijde langs de Biltse Grift kreeg een